

УДК 330.834.2:336.74

JEL Classification: B22, B31, B20

DOI: 10.31713/ve2202615

Матусевич К. М.¹

кандидат економічних наук, доцент

ORCID ID: 0000-0003-2496-4747

E-mail: matusevich83@gmail.com

¹ Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне, Україна

ВИТОКИ РОЗВИТОКУ МОНЕТАРИЗМУ У СЕРЕДИНІ ХХ СТОЛІТТЯ

Стаття присвячена витокам і розвитку монетаризму у середині ХХ століття, зосереджуючись на ключових ідеях Мілтона Фрідмена та представників Чикагської школи. Автори розкривають еволюцію монетаристської думки від кількісної теорії грошей XVIII ст. до її сучасного трактування як основи макроекономічної стабілізації. У тексті висвітлено внесок таких економістів, як Генрі Саймон, Ллойд Мінтс, Карл Бруннер та Аллан Мелтцер, які сприяли формуванню та популяризації монетаристських концепцій. Особливу увагу приділено емпіричним дослідженням М. Фрідмена та А. Шварца, що довели стабільний зв'язок між змінами грошової маси та циклічними коливаннями економіки США. Показано, що монетаристи відкидають кейнсіанські уявлення про «пастку ліквідності» та наголошують на стабільності попиту на гроші. У статті аналізуються механізми впливу грошової пропозиції на сукупні витрати, рівень цін і економічну активність. Робота демонструє, як монетаризм став однією з найвпливовіших економічних доктрин другої половини ХХ століття та відновив ключову роль грошової політики у теоретичному та практичному макроекономічному аналізі.

Ключові слова: монетаризм; грошова маса; Мілтон Фрідмен; Чикагська школа; кількісна теорія грошей; попит на гроші; інфляція.

Постановка проблеми. Монетаризм – це економічна доктрина, згідно із якою кількість грошей спричиняє вирішальний вплив на економічну активність та рівень цін, а мета грошової політики досягається шляхом регулювання темпів зростання пропозиції грошей. Монетаризм, перш за все асоціюється із роботами Мілтона Фрідмена, який вважав контроль над пропозицією грошей більш привабливим, ніж кейнсіанські фіскальні заходи щодо стабілізації сукупного попиту. М. Фрідмен запропонував урядам фінансувати

бюджетний дефіцит шляхом емісії нових грошей, і використовувати бюджетний профіцит для вилучення грошей із обігу. Контрциклічні коливання грошової маси повинні стабілізувати економіку за умови, що уряд встановлює власні витрати і ставки податків на рівні, який балансує бюджет за умови повної зайнятості. Вже у 1960 р. М. Фрідмен припускав, що постійне зростання кількості грошей, незалежно від стану використання державного бюджету, має бути найбільш простим та ефективним засобом стабілізації економіки [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій вказує, що пропозиції М. Фрідмена щодо важливого значення грошової політики перетворилися на традиції «Чикагської школи економічної теорії». Попередник М. Фрідмена у Чикагському університеті Генрі Саймон виступав за контролювання грошової маси для пояснення стабілізації рівня цін. Ллойд Мінтс виклав специфічну монетарну програму щодо стабілізації індексу рівня цін. Ці автори вважали за недоцільно використовувати золотий стандарт, так як його використання задля стабілізації рівня цін та економічної активності зазнало поразки. Такі погляди висловлювалися не тільки у Чикагському університеті. У 1930-х рр. Джеймс Енгел із Колумбійського університету [2] відстоював постійне зростання темпів приросту грошової маси. Впливовими проповідниками монетаризму були Карл Бруннер та Аллан Мелтцер. Термін «монетаризм» був вперше використаний К. Бруннером у 1968 р. [3]. Він і А. Мелтцер заснували «Тіньовий комітет з операцій на відкритому ринку» для розповсюдження монетаристських поглядів на те, як Федеральна резервна система повинна проводити грошову політику. Монетаризм поступово знаходив послідовників не тільки у США, але й в західноєвропейських країнах, а згодом й в усьому світі. Зростання впливу монетаризму спричинило інтенсивні дискусії поміж економістами з приводу корисності таргетування темпів зростання грошової маси.

Метою статті є дослідження витоків, етапів становлення та основних теоретичних засад монетаризму у середині XX століття, а також аналіз внеску представників Чикагської школи у формування сучасної концепції грошово-кредитного регулювання економіки.

Виклад основного матеріалу. Коріння монетаризму випливають із кількісної теорії грошей, на якій базувалася офіційна грошова теорія XVIII ст. Кількісна теорія грошей пояснює змінювання номінальних сукупних витрат, які відображають зміни як у фізичному обсязі виробництва, так і в рівні цін. Ціни залежать від співвідношення

грошової маси до швидкості обертання грошей. У довгостроковому періоді зміни швидкості обертання грошей зазвичай менші за зміни їхньої кількості, і певною мірою є результатом зміни кількості грошей у попередньому періоді. Виходячи з цього, сукупні витрати в основному визначаються змінами кількості грошей. Більш того, у довгостроковій перспективі зростання фізичного об'єму виробництва визначаються реальними (не грошовими) факторами. Тому монетарні зміни впливають на рівень цін. Довгострокова залежність між грошима і цінами підтверджує те, що причиною інфляції є надмірна грошова експансія. Отже, інфляція може бути відвернута через належний контроль за пропозицією грошей. Це є основою ствердження М. Фрідмена, що інфляція – це завжди монетарний феномен.

Важливість впливу монетарних факторів на рух цін була підтримана емпіричними дослідженнями класичних і неокласичних економістів, таких, як Кернс, Джевандс, Кассель. Але вадою цих досліджень була обмеженість вихідних даних. Розповсюджене обмежене і помилкове розуміння впливу монетарних факторів під час депресії 1930-х років посилювало сумніви у важливості цих факторів під час циклів. Нова – кейнсіанська революційна доктрина кінця 1930-х років запропонувала впливову альтернативу монетарній інтерпретації економічних циклів.

Перша вагома підтримка монетарної інтерпретації економічних циклів з'явилася у дослідженнях Кларка Уорбертона [4]. У 60-х роках М. Фрідмен і А. Дж. Шварц склали нову базу даних в Національному бюро економічних досліджень. У 1962 році вони продемонстрували, що коливання у зростанні грошової маси передували пікам і падінням усіх економічних циклів у США після громадянської війни. Значне збільшення або скорочення зростання грошової маси передувало відповідній поворотній точці циклу в середньому на півроку. Інші дослідження показали, що монетарні зміни вимагають від одного до двох років для того, щоб вплинути на рівень цін.

М. Фрідмен і А. Шварц продовжили розвиток теорії монетаризму у декількох помітних працях 1960-х років. Вони глибоко обґрунтували значення грошей в економічних циклах і довели, що значні падіння ділової активності економіки спричинені значним стисканням грошової маси. Паралельні дослідження Національного Бюро Ф. Кейгана надало докази того, що у зворотному впливі економічної активності цін і грошей, активною стороною в цій взаємодії були гроші.

Незважаючи на те, що центральні монетариські тези активно заперечувалися опонентами, наприкінці 1960-х років було офіційно визнано, що грошова політика має важливий вплив на сукупну економічну активність. Очевидний вплив грошової експансії на інфляцію 1970-х років повернув грошам центральну увагу в макроекономічній теорії.

Монетарна теорія сукупних витрат вказує на функції попиту на грошові активи. Вона проголошується стабільною в тому розумінні, що череда остаточних помилок не накопичується. В сучасних грошових системах використовуються гроші які не конвертуються у дорогоцінні метали. Отже вважається, що уся кількість грошей знаходиться під контролем у держави. Незважаючи на те, що в теорії грошей розрізняють фактори, які визначають кількість готівкових грошей у домогосподарств і фірм, функція попиту на гроші за звичай формулюється для домогосподарств і застосовується для усієї економіки. У такому трактуванні попит на гроші залежить від обсягу угод, частки доходу і багатства, які населення бажає тримати у формі грошових залишків, а також від альтернативних витрат володіння грошима, але не іншими активами які приносять дохід. Широке трактування альтернативних активів включає до них не тільки фінансові інструменти, але й такі фізичні активи як споживацькі товари тривалого використання, нерухомість, виробничі будівлі і обладнання. Вважається, що населення реагує на зміни в пропонуванні грошей трансакціями, які приводять дійсні залишки грошових та інших активів у відповідність із бажаним рівнем. Внаслідок заміщення поміж грошима та активами, починаючи з найближчих замінників грошей, змінюється дохідність широкого списку активів, включаючи споживчі товари тривалого використання і капітальні блага. Це розширює коливання запозичень, інвестицій, споживання і виробництва в усіх секторах економіки.

Кінцевий результат знаходить відображення у сукупних витратах і в середньому рівні цін. Незалежно від монетарного впливу на сукупні витрати і рівень цін, процеси, що притаманні для певних секторів, визначають розподіл витрат поміж товарами і послугами, а також відносні ціни. Отож, монетарна теорія відкидає відому техніку прогнозування сукупного виробництва шляхом складання прогнозів з окремих галузей і пояснення зміни рівня цін через зміну цін окремих товарів і послуг.

Монетаристи були першими критиками кейнсіанської теорії високоеластичного попиту на гроші при короткострокових змінах відсоткової ставки на ліквідні короткострокові активи, що у своїй крайній формі перетворюються на «пастку ліквідності». Емпіричні дослідження, навпаки, показали, що процентна ставка по ощадних депозитах і короткостроково реалізованих цінних паперах мають малу еластичність, яка впливала із теорії грошових залишків Баумоля – Тобіна [5; 6].

В емпіричних дослідженнях функція попиту на гроші зазвичай містить одну чи дві процентні ставки і реальний ВВП у якості апроксимації реального доходу. Передбачається поступове наближення дійсних грошових залишків до бажаного рівня. Відбувається певна адаптація до зміни грошової маси, яка розтягується на декілька кварталів. Адаптація, що запізнюється, має також альтернативну інтерпретацію, у якій попит на гроші відбиває «перманентний» рівень доходу і процентних ставок. Ця інтерпретація не вважає обсяг трансакцій головною детермінантою попиту на гроші, і впливає із монетарного підходу до грошей, як капітального активу, який дає потік певних послуг, і залежить від «перманентних» значень багатства, доходу і процентних ставок. Визначення попиту на гроші та інші активи є стандартною практикою.

Монетаристський погляд на гроші як на капітальний актив передбачає, що попит на гроші залежить від сукупності характеристик, а не тільки від трансакційних послуг. Визначення кількості грошей для цілей монетарної політики залежить від двох обставин: від можливості влади контролювати їх кількість, та від емпіричної сталості функції, яка описує попит на гроші. У своїх дослідженнях М. Фрідмен і А. Шварц використовували ранню версію агрегату М 2, де до грошей відносилися строкові і ощадні вклади у комерційних банках. Але автори стверджували, що незначні зміни у визначенні грошового агрегату не впливають суттєво на їхні результати. Згодом, величина грошових залишків, що беруть участь в угодах (М 1), стала найбільш поширеним визначенням грошей у більшості країн. Але багато центральних банків стверджує, що у своїй грошовій політиці вони також надають значення більш широким агрегатам.

При наявності широкого кола активів, у які населення може вкласти надлишкові грошові залишки, передача монетарних змін в усій економіці, може відбуватися декількома шляхами. Монетаристи

піддають сумніву, що ефекти можуть бути відстежені деталізованою економетричною моделлю, яка фіксує механізм цього процесу. Замість цього, вони вподобають моделі, які не постулюють певний шлях передачі ефектів, і спираються на стабільні загальні співвідношення між змінами кількості грошей і сукупними витратами.

Висновки. Як в монетаристських, так і у великих економетричних моделях, зміна кількості грошей розглядається як екзогенне явище. Вочевидь, гроші наближаються до суворої екзогенності тільки у довгостроковій перспективі. Дослідження на основі даних по США, які були проведені М. Фрідменом, А. Шварцем, і Ф. Кейганом визначили, що пропонування грошей не тільки впливає на економічну активність, але й у свою чергу, залежить від неї. Це створює труднощі при емпіричній перевірці грошового впливу на економічну активність, так як повинна бути зроблена поправка щодо оберненого впливу економічної активності на пропозицію грошей. Економічні моделі пропозиції грошей можуть враховувати цей обернений вплив, який учиняється через банківську систему [7]. Але у межах сучасних систем неконвертованих грошей цей обернений ефект визначається політикою центрального банку. До теперішнього часу спроби моделювання поведінки центрального банку були незадовільними. Статистичне тестування екзогенності пропозиції грошей з використанням методології Гренджера – Сімса дало неоднозначні результати. Взаємодію поміж грошима та економічною активністю важко розплутати, але можна стверджувати, що чим більший лаг монетарних ефектів, тим менше вірогідно, що кореляція може залежати від зворотного впливу економічної активності на грошову масу.

1. Friedman M. A Program for Monetary Stability. New York: Fordham University Press. 1960. 2. Angell J. Monetary control and general business stabilization. In Economic Essays in Honour of Gustav Cassel, London: Alien and Unwin. 1933. 3. Brunner K. The role of money and monetary policy. Federal Reserve Bank of St. Louis Review 50, July. 8-24. 1968. 4. Warburton C. The misplaced emphasis in contemporary business – fluctuation theory. Journal of Business, October. 1946. 5. Baumol W.J. The transactions demand for cash: an inventory theoretic approach. Quarterly Journal of Economics 66, November, 545-56. 1952. 6. Tobin J. The interest elasticity of transactions demand for cash. Review of Economics and Statistics 38, August, 241-7. 1956. 7. Brunner K. and Meltzer A. The federal reserve's attachment to the free reserve concept, US Congress House Committee on Banking and Currency, Subcommittee on Domestic Finance, April. 1964.

REFERENCES:

1. Friedman M. A Program for Monetary Stability. New York: Fordham University Press. 1960. 2. Angell J. Monetary control and general business stabilization. In Economic Essays in Honour of Gustav Cassel, London: Alien and Unwin. 1933. 3. Brunner K. The role of money and monetary policy. Federal Reserve Bank of St. Louis Review 50, July. 8-24. 1968. 4. Warburton C. The misplaced emphasis in contemporary business – fluctuation theory. Journal of Business, October. 1946. 5. Baumol W.J. The transactions demand for cash: an inventory theoretic approach. Quarterly Journal of Economics 66, November, 545-56. 1952. 6. Tobin J. The interest elasticity of transactions demand for cash. Review of Economics and Statistics 38, August, 241-7. 1956. 7. Brunner K. and Meltzer A. The federal reserve's attachment to the free reserve concept, US Congress House Committee on Banking and Currency, Subcommittee on Domestic Finance, April. 1964.

Matusevych K. M.¹

Candidate of Economics (Ph.D.), Associate Professor

ORCID ID: 0000-0003-2496-4747

E-mail: matusevich83@gmail.com

¹ Rivne State Humanitarian University, Rivne, Ukraine

THE ORIGINS OF THE DEVELOPMENT OF MONETARISM IN THE MID-20TH CENTURY

The article is devoted to the study of the origins and formation of monetarism as one of the leading trends in economic thought of the mid-20th century. The evolution of monetarist ideas from the classical quantity theory of money to the formation of the modern concept of monetary regulation of the economy is analyzed. Particular attention is paid to the scientific views of Milton Friedman and representatives of the Chicago School, who substantiated the decisive role of the money supply in ensuring macroeconomic stability.

The contribution of Henry Simon, Lloyd Mintz, Karl Brunner and Allan Meltzer to the development of monetarist theory and practice of monetary policy is revealed. The results of empirical research by M. Friedman and A. Schwartz, which proved the existence of a stable relationship between changes in the money supply and cyclical fluctuations in economic activity, are highlighted.

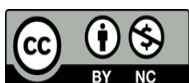
The monetarist interpretation of the demand for money, the mechanisms of the influence of money supply on aggregate spending, the price level and inflationary processes are analyzed. The critical attitude of

monetarists towards the Keynesian concept of the "liquidity trap" is shown and the thesis about the stability of the demand for money in the long run is substantiated. The role of monetarism in the transformation of macroeconomic theory of the second half of the twentieth century and the restoration of the importance of monetary policy as a key instrument of state economic regulation is determined.

Keywords: monetarism; money supply; Milton Friedman; Chicago School; quantity theory of money; demand for money; inflation.

Отримано/Received:	18.05.2026
Прийнято до друку/Accepted:	21.06.2026
Опубліковано/Published:	29.06.2026

This is an open access article under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 License (<http://www.creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>), which permits use and distribution in any medium, provided the original work is properly cited and the use is non-commercial.

© 2026 The Author(s).